

Олександр Романовський

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”;
Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-0602-9395
E-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

Ольга Ігнатюк

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-5710-7752
E-mail: olgaignatyuk2016@gmail.com

Світлана Резнік

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-8310-1242
E-mail: svreznik@ukr.net

Тетяна Солодовник

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-7772.993878
E-mail: solodovnik_t_a@ukr.net

**ПЕДАГОГ ОЧИМА СТУДЕНТІВ: СПРИЙНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
СПРЯМОВАНOSTІ, ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ, ОРГАНІЗАЦІЇ
ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ,
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ВИКЛАДАЦЬКОГО ЛІДЕРСТВА**

Анотація: у статті визначено статистично значущу різницю сприйняття студентами професійно-важливих утворень педагогів, ставлення до якості викладання яких у студентів було позитивним та негативним. Загалом середній ранг професійно-важливих утворень для педагогів, яких студенти оцінюють позитивно, коливається біля 80, а для педагогів, яких студенти оцінюють негативно, біля 30. Між всіма професійно-важливими утвореннями, які оцінювали студенти у педагогів, є достатньо сильний кореляційний зв'язок. Можна припустити, що розвиток сукупності визначених нами професійно-важливих утворень буде мати значення для позитивної оцінки студентами педагога як такого, що відрізняється високою якістю викладання.

Ключові слова: педагог; професійна спрямованість; професійний імідж; організація партнерської взаємодії; інформаційна компетентність; професійна компетентність; викладацьке лідерство.

Olexandr Romanovskiy

doctor of science in pedagogy, full professor, corresponding member of NAPS Ukraine, head of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute";
Kharkiv, Ukraine
E-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

Olha Ihnatiuk

doctor of science in pedagogy, full professor, professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: olgaignatyuk2016@gmail.com

Svitlana Reznik

Ph.D. in pedagogy, associate professor, assistant professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: svreznik@ukr.net

Tetiana Solodovnyk

Ph.D. in pedagogy, associate professor, assistant professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: solodovnik_t_a@ukr.net

**THE PEDAGOGUE AS SEEN BY STUDENTS: PERCEPTION OF PROFESSIONAL
ORIENTATION, PROFESSIONAL IMAGE, PARTNERSHIP INTERACTION
ORGANIZING, INFORMATION COMPETENCE AND TEACHER'S LEADERSHIP**

Abstract: it is determined in the article that statistically significant difference in students' perceiving professionally important formations in pedagogues whose quality of teaching was estimated by students as positive or negative. Overall, the average rank of professionally significant formations for pedagogues positively evaluated by students is in the area of 80, while in pedagogues negatively evaluated by students, it is around 30. Among all of the professionally significant formations, evaluated by students in pedagogues, there is sufficiently strong correlation link. It is possible to conclude that the development of the sum total of the professionally significant formations as defined by us will be significant for students' positive estimation of the teacher as such who is distinguished by his/her high quality teaching.

Key words: pedagogue; professional orientation; professional image; partnership interaction organizing; information competence; professional competence; teacher's leadership.

Olexandr Romanovskiy, Olha Ihnatiuk, Svitlana Reznik, Tetiana Solodovnyk

An extended abstract of a paper on the subject of:

“The pedagogue as seen by students: perception of professional orientation, professional image, partnership interaction organizing, information competence and teacher’s leadership”

Problem setting. Current needs in reforming professional training of future leader-specialists alter significantly both the requirements and methodological approaches to the special professional training of such specialists. A leader can be trained by a leader only, therefore we consider it necessary to determine the peculiarities in higher education students’ perception of teachers’ professionally significant formations, which is important in the context of training future leader-specialists wanted in the labor market.

Recent research and publications analysis. The issues of forming: professional competence (O. Rybchuk et al.); professional orientation (O. Romanovskiy, O. Ignatyuk, N. Sereda); professional image (L. Brown, L. Pryhodchenko, T. Khomulenko); partnership interaction organizing (I. Bech, I. Zyaziun, V. Kremen); teachers’ leadership (O. Romanovskiy, S. Reznik, O. Ignatiuk, T. Solodovnyk); information- and communicative competence (V. Bykov, R. Gurevich, V. Yagupov) have been in the focus of attention of many scientists. The mentioned researches though, elucidate only individual aspects of solving the problem of improving the quality of professional training experts in various specialties at higher education institutions. It is important to detect peculiarities in higher education students’ perception of pedagogues’ professionally significant formations.

Paper objective. The goal of the article is to determine peculiarities in higher education students’ perception of pedagogues’ professionally significant formations, regarding whom the attitude towards the quality of teaching among students was positive or negative.

Paper main body. To determine the peculiarities in students’ perceiving of peda-

gogues, the questionnaire method was selected. 56 students in socio-humanities specialties (“Germanic languages and literatures”, “Applied and computer linguistics”, “Education, pedagogic sciences”) of the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” took part in the research.

Conclusions of the research. Statistically significant difference in students’ perceiving professionally important formations in pedagogues whose quality of teaching was estimated by students as positive or negative was determined. Overall, the average rank of professionally significant formations for pedagogues positively evaluated by students is in the area of 80, while in pedagogues negatively evaluated by students, it is around 30.

Among all of the professionally significant formations, evaluated by students in pedagogues, there is sufficiently strong correlation link (the correlation quotient ranges between 0.676 and 0.867, being statistically significant). Professional competence, according to the respondents’ opinions, has a more pronounced link with all other variables across the entire set of observations (for all professionally significant formations, except information competence, the correlation quotient exceeds 0.8). Information competence has a less pronounced link with all other variables across the entire set of observations.

Overall, students’ estimations of professionally significant formations in pedagogues whose teaching quality they liked were positive: most of the estimations of professionally significant formations were within 8–9–10 points. The students’ responses concerning pedagogues whose teaching quality they did not like were more

differentiated, with most of evaluations being below 5–6 points.

As to the obtained results, it is possible to conclude that the development of the sum total of the professionally significant formations as defined by us (professional orientation, professional image, partnership interaction organizing, information compe-

tence, professional competence and teacher's leadership) will be significant for students' positive estimation of the teacher as such who is distinguished by his/her high quality teaching. Development and experimental verification of pedagogical conditions for shaping these formations can be the subject of further research.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Системна трансформація українського суспільства передбачає реформування освітнього простору, впровадження інноваційних підходів і технологій у вищій професійній освіті. Сьогодні за аксіому вважається думка, що усі прогресивні зміни у суспільстві повинні починатися із змін у вищій школі, впровадженням актуальних інноваційних підходів і технологій, бо, як відомо, економічне зростання та сталий розвиток починається в аудиторіях ЗВО. Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній простір Європи, на модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Якість реформування і розвитку вищої професійної освіти безпосередньо залежить не тільки від системи управління якістю освітнього процесу, але й від мотивованих та підготовлених кадрів професіоналів-лідерів, готових до успішного вирішення ними повсякденних професійних завдань [7].

Ринку праці сьогодні потрібні мобільні, конкурентоспроможні фахівці-лідери, яким притаманні професійно важливі якості, лідерський потенціал, готовність до постійного особистісно-професійного розвитку. Сучасні потреби реформування у професійній підготовці майбутніх фахівців-лідерів суттєво змінюють як вимоги, так і методологічні підходи до спеціальної професійної підготовки таких фахівців. Лідера може виховати тільки лідер, отже, вважаємо за необхідне визначити особливості сприйняття здобувачами вищої освіти професійно-важливих

утворень педагогів, що є важливим в контексті підготовки майбутніх фахівців-лідерів, затребуваних ринком праці [17].

На необхідність розв'язання вказаної проблеми акцентовано увагу в нормативно-правових документах, які реалізують державну політику в галузі вищої освіти, про що свідчать Закон України "Про вищу освіту" (2013, зі змінами 2017) [1], Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014) [2], Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (2017) [3], де наголошується, що модернізація вищої освіти повинна забезпечувати ефективну підготовку фахівців-лідерів до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Значна кількість науковців опікувалася проблемою професійної освіти. У центрі уваги вчених знаходилися питання щодо розвитку, формування: *професійної компетентності* - дослідження О.Рибчук (викладачів спеціальних дисциплін ЗВО у системі післядипломної освіти) [16]; *професійної спрямованості* - дослідження О.Ігнатюк, О.Романовський, Н.Середа [18].

Проблемі іміджу ділової людини присвячено великий загальний праць різних напрямів [4, 10, 11, 13 та ін.]. Зокрема досліджувалися питання створення позитивного іміджу політика (Аристотель, Платон, М. Вебер, Н. Макіавеллі, З. Фрейд; К. Абашкіна, Д. Табачник, М. Томенко); формування психологічних особливостей керівника, процесів міжособистісного сприйняття та становлення іміджу

(Л. Браун, М. Вудкока, Д. Фрасера, Д. Френсіс та ін.). Імідж у контексті аналізу проблеми лідерства розглядався Б. Кухтою, Л. Приходченко та Т. Хомуленко. Як філософська категорія імідж аналізувався І. Гофманом і Н. Корабльовою; С. Колосок, І. Колосовська та інші досліджували імідж у сфері науки державного управління. Питання професійного іміджу майбутнього фахівця освітніх, педагогічних наук – дослідження Л.Грень, М. Курбанової [11].

Проблеми організації партнерської взаємодії та важливості освітнього середовища для навчально-виховного процесу, особливості його організації розглядаються в дослідженнях [7, 14, 17 та ін.]: з філософії сучасної освіти (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень), психології управління (В. Лозниця, Л. Орбан-Лембрик), питань гуманістичного виховання здобувачів і педагогіки співробітництва (В.Сухомлинський, А.Сущенко, Т.Сущенко, С.Френе), особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу (І. Бех, К. Ібрагімова, К. Роджерс,), формування лідерської позиції майбутніх фахівців у ЗВО (І. Костира). Питанням конструктивної взаємодії у системі «викладач-студент» як факторі підвищення якості підготовки конкурентоздатного фахівця присвячені дослідження (О. Ігнатюк, О. Мартиненко, А. Молчанова, Н. Федчишин) [8].

Увага до *викладацького лідерства* зосереджена в роботах О. Ігнатюк, С. Резнік, О. Романовського, Т. Солодовник [15, 27]; *інформаційно-комунікативної компетентності* – В. Биков, Р. Гуревич, В. Кива, В. Ягупов [9 та ін.].

Отже, аналіз визначених наукових досліджень показав, що традиційна система підготовки майбутніх фахівців-лідерів різних спеціальностей у системі вищої школи потребує суттєвого оновлення. З входженням до освітнього простору Європи в сучасних умовах потребують ретельного аналізу результати навчання –

знання, уміння, навички, способи мислення, ціннісні орієнтації, інші професійно важливі якості майбутніх фахівців-лідерів, які вони повинні мати після завершення навчання у ЗВО.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. У наведених дослідженнях висвітлено лише окремі аспекти вирішення проблеми покращення якості професійної підготовки фахівців різних спеціальностей в умовах вищої школи. Варто зауважити, що комплексного дослідження шляхів удосконалення методичної системи підготовки фахівців різних спеціальностей на основі положень системного, компетентнісного й особистісно-орієнтованого підходів та інших на сьогодні немає. Важливим для вирішення проблеми дослідження стає не тільки визначення професійно-важливих утворень педагогів у контексті розгляду їх як суб'єктів освітнього процесу, визначення міри їхнього впливу на формування майбутніх фахівців-лідерів під час фахової підготовки в умовах ЗВО, а також виявлення особливостей сприйняття здобувачами вищої освіти професійно важливих утворень педагогів, ставлення до якості викладання яких у студентів було позитивним або негативним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні особливостей сприйняття здобувачами вищої освіти професійно-важливих утворень педагогів, ставлення до якості викладання яких у студентів було позитивним або негативним.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реформування системи вищої освіти України, забезпечення якісних змін в освітній системі вимагає перегляду концептуальних засад професійної підготовки майбутніх викладачів вищої технічної школи [17, 18]. Результат такої підготовки акумулюється в готовності майбутнього викладача як гуманно зорієнтованої особистості

бути лідером із притаманними йому професійними якостями, де професійний імідж, професійна спрямованість, професійна та інформаційна компетентність, навички організації партнерської взаємодії та викладацьке лідерство розглядаються в професійно-важливому утворенні педагогів як значущі.

У визначенні понять, сприйняття студентами яких ми вивчали (професійної спрямованості, професійного іміджу, організації партнерської взаємодії, інформаційної компетентності, професійної компетентності та викладацького лідерства), найчастіше як родове використовується поняття – “утворення”. Саме тому “професійно-важливі утворення” ми будемо використовувати у нашому дослідженні як узагальнене визначення. Розглянемо кожне з цих утворень.

Професійний імідж. У педагогічній науці є різні підходи щодо класифікації іміджу [4, 11, 13]. Зокрема за функціональним підходом виокремлюють такі його види:

- особистісний – імідж педагога, зумовлений його внутрішніми та особливими індивідуальними рисами;
- професійний – імідж викладача, детермінований професійними якостями;
- бажаний – імідж, до якого прагне викладач-лідер;
- дзеркальний – імідж, що відповідає його уявленню про себе;
- корпоративний – імідж закладу вищої освіти, факультету тощо.

Імідж класифікують і за іншими параметрами. Наприклад, вищезазначені види іміджу (особистісний, професійний, корпоративний) за характеристиками можуть бути як позитивними, так і негативними.

Нам імпонує думка дослідниці Л. Ковальчук [10], яка вважає, що структура іміджу педагога є полікомпонентною. Його головними складовими визначено такі:

- внутрішнє “Я” (внутрішній образ викладача, що відповідає обраному фаху

та виявляється в його професійній культурі й мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та ступеня мобілізації тощо);

- зовнішній вигляд викладача-лідера (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ, сприяють формуванню гарного враження і репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом);

- використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу тих, хто навчається до нього, викликати довіру і налаштовувати їх до активної взаємодії).

Існує зразок (модель) іміджу ділової людини за міжнародними стандартами [13]. Його основа – демонстрація впевненості, задоволення собою, життям і оточенням; поведінка переможця та успішної людини; обличчя – не осунене, не застигле, а переможця; посадка голови – красива й упевнена; мова – виразна, літературна і, зрозуміло, без слів-паразитів; погляд не палаючий і не застиглий, а пошмишка – сердечна і щира; голос і сміх – благозвучні, помірковано голосні, приємні, не різкі, відповідають місцю і ситуації. Але це ще не все. Хода – безшумна, граціозна, без зайвих рухів, не швидка, упевнена. Постава – пряма і гармонійна; зачіска – скромна й акуратна; поза і рухи – спокійні, не застигли, не напружені.

Головне в іміджі ділової людини – бути природним, випромінювати доброту і надійність. Не можна допускати прояву напруженості, появи яскравого рум’янцю і блідості, нервових і зайвих жестів і гримас, вираження відчуженості чи, навпаки, неприродного інтересу, гніву і байдужості.

Поняття “імідж” інтерпретується по-різному. На наш погляд, “професійний педагогічний імідж викладача-лідера” – це форма самовиявлення індивідуального

цілісного образу особистості педагога як реалізатора потреб мікро- і макросоціуму в освітніх послугах, за якої виявляються найбільш виразні ділові та особистісні якості відповідно до статусу викладача та соціальної ролі в освітньому середовищі.

Згідно із сучасними світовими освітніми процесами середовище набуває вагомого значення для активного залучення студентів як суб'єктів навчального процесу, розвитку демократичних засад, громадянських взаємин у вищій школі.

Організація партнерської взаємодії. Освітнє середовище у вищій школі здійснює соціалізуючий, виховний й освітній вплив на розвиток студентів, тобто сприяє їхньому оволодінню соціальним, професійним, особистісним досвідом за умови, якщо [8, 14]:

- кожний студент, залучений до навчального процесу, різних форм життєдіяльності у закладах вищої освіти, займає активну, суб'єктну позицію;

- педагог виконує функції організатора навчально-пізнавальної та інших видів діяльності студентів, педагогічної взаємодії з ними та їхньої міжособистісної взаємодії, різноманітних професійних практичних ситуацій, регулює ці процеси, підтримує позитивні почуття студентів, пропонує їм вибір методики для розв'язання значущих завдань;

- учасники процесу мають рівноправні можливості для вияву власної активності, ініціативи, участі у різноманітних видах діяльності, усвідомлення власної значущості та самоцінності;

- навчально-пізнавальна діяльність організовується як процес індивідуального мислення, мисленнєвої діяльності студентів;

- студенти у взаємодії з педагогом планують й виконують різноманітні види наукової, професійної, громадської діяльності, що відповідає особистим інтересам та є соціально значущою;

- будь-яка діяльність у вищому навчальному закладі виконується як постійний самостійний вибір студентами необ-

хідної інформації, розв'язання проблеми, засобів й способів виконання завдань;

- у навчальному процесі застосовуються різноманітні форми міжособистісної взаємодії студентів, під час якої вони виконують різні внутрішньогрупові ролі, розвивають міжособистісні контакти, виробляють індивідуальний стиль мислення й власне розуміння проблеми, приймають спільні рішення;

- процес кожної діяльності студентів, їхньої міжособистісної взаємодії, спілкування з викладачем регулюється шляхом налагодження зворотного зв'язку як обміну інформацією про отримані результати, очікування, реальні успіхи, досягнення, невдачі, власні враження й емоції, висновки на майбутнє.

Організатором освітнього середовища у вищій школі є педагог, який забезпечує умови для суб'єктно-суб'єктної педагогічної взаємодії та міжособистісної взаємодії студентів, узгоджує це середовище з їхніми потребами, професійними інтересами, підтримує його розвиток, поступово залучаючи студентів до його вдосконалення або модифікації [18]. Саме засобами освітнього середовища викладач виконує посередницьку функцію для узгодження: суспільних вимог до підготовки фахівців із життєвими планами, потребами, бажаннями студентів; педагогічних впливів із їхніми внутрішніми особливостями, цінностями, мотивами навчально-пізнавальної діяльності; системи необхідних для фахівця професійних знань, умінь, навичок із первинним, а потім набутим професійним досвідом студентів; потреб, інтересів, цінностей, поглядів студентів, їхніх дій у процесі міжособистісної взаємодії.

Ініціатором розвитку довіри, толерантності до кожного є викладач. Його поведінка на засадах зазначених ідей зумовлює позитивний емоційний відгук багатьох студентів, особливо тих, у кого рівень розвитку соціальних якостей, культури, сприятливий до таких педагогічних впливів. Поступово виникає мікросередо-

вище, що навіть і стимулює інших студентів до поведінки за такими принципами.

Отже, освітнє середовище, сприятливе для суб'єктної позиції студентів у навчальному процесі, їхнього розвитку як виробників, творців світоглядних професійних знань, побудоване на рівноправній, суб'єктно-суб'єктній партнерській взаємодії педагогів і студентів. Але взаємини учасників навчального процесу із середовищем складаються також під час їхнього взаємного впливу. Проте взаємодія набуває різного вияву – домінуючий вплив одного з партнерів або неузгодженість їхніх дій.

Суть взаємодії, як зазначено в наукових дослідженнях, полягає в діадній спільності партнерів [14]. Так, на думку психологів, головні механізми формування міжособистісного простору взаємодії такі:

- взаєморозуміння – формування спільного поля партнерів, що об'єднує їхні інтереси, дає змогу подібно розглядати проблеми в конкретній ситуації;

- координація – погодженість, єдність дій, зусиль;

- узгодження – формування спільної мети, намірів, мотивації спілкування партнерів. Варто відзначити, що дієвість зазначених механізмів, організації взаємодії викладачів і студентів, з одного боку, зумовлена особливостями освітнього середовища та його впливу; з іншого, сприяє його формуванню. Функціонування цих механізмів простежується також у взаємодії суб'єктів навчального процесу з освітнім середовищем.

Професійна спрямованість. Провідним чинником, що впливає на якість професійної діяльності педагога і проявляється у ставленні до цієї діяльності, є професійна спрямованість особистості. Ми погоджуємося з думкою Іванцової Н., яка зазначає, що професійна спрямованість постає через орієнтацію людини на професійну діяльність і стійке ставлення до себе як до суб'єкта певної професії, виступаючи визначальним моментом всієї професійно-трудової діяльності [6].

Ідентифікація особистості з певною професією, зокрема з педагогічною, допомагає позитивно ставитися як до виконання професійних обов'язків, так і до проблем і труднощів, що обов'язково виникають під час діяльності. Професійна спрямованість педагога дає можливість розглядати ускладнення, непорозуміння різного характеру як розвиток на шляху до професіоналізму і педагогічної майстерності.

Аналізуючи структуру професійної спрямованості фахівців різних профілів, дослідники В. Зінченко, Н. Іванцова, О. Літовка, Л. Сподін, С. Яремчук [5, 6, 12, 21, 22] виокремлюють такі її складові компоненти: інтереси, мотиви, переконання, ціннісні орієнтації, професійно важливі якості тощо. Усі дослідники наголошують на інтересі як на найважливішому компоненті професійної спрямованості фахівця. Інтерес стимулює інтелектуальну активність особистості, її пізнавальної сфери, прагнення до професійної взаємодії, підвищує якість трудової діяльності. Інтерес позитивно впливає на сприйняття професії як суспільного явища і себе у ній, надає сприятливого емоційного забарвлення виконанню професійних обов'язків, часом нецікавих і рутинних. Професійний інтерес стимулює рух людини вперед, виступає поштовхом, який сприяє успішності, результативності, творчості педагогічної праці, допомагає усвідомлювати важливу соціальну функцію, яку несе в собі педагогічна діяльність. Любов до власної професії, інтерес до певної науки, розвиток здібностей, прагнення до особистісного удосконалення обов'язково помічають і відчують студенти. Неможливо виховати повагу і любов до когось або чогось, самому не маючи таких почуттів.

Не менш важливим компонентом професійної спрямованості виступають мотиви. Мотиви вибору професії можуть бути обумовлені різними факторами (престиж, соціальна значущість, заробітна плата, можливість побудувати кар'єру,

умови праці тощо). Чим більше внутрішніх мотивів наявні у людини при виборі фаху, тим більше вона розкриє свій потенціал, здібності, нахили, тим більш вмотивованим буде прагнення до оволодіння професійними якостями і вміннями. Від позитивної мотивації до обраної діяльності залежить успішність професійного навчання, міцність отримуваних знань, прагнення до самореалізації в обраній професії, розуміння необхідності постійного розвитку і самовдосконалення, почуття професійної відповідальності.

Ще одним компонентом професійної спрямованості є ціннісні орієнтації особистості, які детермінують дії та поведінку людини у професійному та особистому житті. Визначальним для самореалізації особистості, на нашу думку, є той факт, щоб при виборі професії педагога молода людина орієнтувалася не на матеріальні цінності, які пропонує обрана професійна діяльність, а на самоактуалізацію та розкриття внутрішніх ресурсів, інтелектуальних і духовних, що є наявними у кожної людини.

Ціннісні орієнтації особистості сприяють вибору тих або інших життєвих пріоритетів, формуванню політичних, ідеологічних, моральних оцінок навколишньої дійсності, мотивації вчинків і поведінки особистості протягом усього життєвого шляху.

Таким чином, наявність професійної спрямованості надає педагогу привабливості, професіоналізму, авторитету в очах студентів. В освітньому процесі ЗВО педагог має створити такі умови навчання, що сприятимуть особистісно-професійному і морально-духовному розвитку майбутніх фахівців, набутті ними професійно-важливих якостей, орієнтації на гуманістичні цінності. Професійна спрямованість є тим системоутворюючим чинником, що дасть зазначений ефект у процесі навчально-виховної взаємодії.

Інформаційна компетентність. Наступним критерієм оцінювання студентами педагогів була інформаційна компе-

тентність, під якою ми будемо вважати “якість особистості, яка передбачає наявність знань і вмінь у галузі роботи з інформацією і застосування ІКТ, а також здатність, готовність і досвід використання засобів ІКТ для розв’язання інформаційних проблем, для самостійного здобуття знань з інформації” [20]. Інформація у всі часи була великою цінністю, а сьогодні, в інформаційному суспільстві, коли навіть середньостатистична людина щодня змушена обробляти великі обсяги інформації, вона набула нового значення, і може бути як цінною, так і шкідливою, зайвою і навіть токсичною.

Володіння інформаційною компетентністю є необхідною умовою діяльності більшості представників сучасних професій, однією з яких є професія педагога, для якого інформація й оперування нею є знаряддям праці й одним із засобів навчання й виховання майбутніх поколінь. Інформаційна компетентність педагога містить у собі вміння: застосовувати ІКТ для пошуків й опрацювання інформаційних потоків, володіти інформаційною культурою, безперервно займатися самоосвітою у сфері інформаційних технологій.

Сьогодні без сучасних технічних пристроїв та інформаційних технологій неможливо уявити освітній процес у вищій школі, і це передбачає не тільки навички користування комп’ютером, а і володіння засобами та методами роботи з інформаційними ресурсами, комп’ютерну грамотність, вміння застосовувати інформаційні технології відповідно до поставлених дидактичних цілей і завдань.

Інформаційні технології пропонують сучасному педагогу дуже широкі можливості для конструювання освітнього процесу, допомагають цікаво й продуктивно використовувати час занять, представляти навчальну інформацію найбільш доцільним і зручним способом, що полегшує й активізує сприйняття і засвоєння матеріалу. І завданнями педагога є, по-перше, відібрати, критично осмислити, переробити інформацію з різних джерел,

по-друге, організувати навчальний процес із використанням засобів ІКТ і передати матеріал таким чином, щоб сформувати інформаційно компетентних фахівців.

Особливістю інформаційної компетентності є те, що вона потребує майже щоденного вдосконалення, оскільки сучасна техносфера пропонує таку кількість і швидкість виникнення й старіння засобів комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, що хоча б невелика затримка в їх опануванні може спричинити суттєве відставання. В очах студентів педагогі, що володіють інформаційною компетентністю, виглядають професійно компетентними, сучасними, і завдяки цьому позитивно сприймається дисципліна.

Професійна компетентність. Наступним фактором оцінювання студентами педагогі, була професійна компетентність. Компетентнісний підхід виступає сучасною нормативною парадигмою міжнародної та вітчизняної системи освіти, про що свідчить діяльність таких організацій, як: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку тощо. В нашій країні впровадження компетентнісного підходу відображено у таких державних документах, як Закон України “Про вищу освіту” (2014) та “Про освіту” (2017).

З огляду на компетентно орієнтовану освіту, ринок праці, економічні й політичні умови до сучасних фахівців висувають нові вимоги. Сьогодні вже недостатньо володіти певною сукупністю професійних знань й умінь, виникає необхідність в оволодінні професійними й особистісними якостями універсального характеру, яких повинна набути особистість під час навчання у закладі вищої освіти, й застосуванні результатів навчання, що реалізуються у підготовленості до професійної діяльності.

Існує значна кількість тлумачень поняття професійної компетентності (І. Зязюн, О. Пошетун, Е. Соф'янець, В. Ягупов, А. Ярошенко), проте, не зважа-

ючи на розмаїття визначень, усі дослідники акцентують увагу на тому, що це не просто набір знань, умінь, навичок, а дещо ширша характеристика особистості фахівця, до якої входять готовність до професійної діяльності, виконання професійних функцій, уміння вирішувати професійні проблеми, працювати самостійно й відповідально.

Автори цієї публікації погоджуються з визначенням, запропонованим Саюк В., тому під професійною компетентністю розумітимемо інтегровану професійно-особистісну характеристику, яка включає ціннісні орієнтації, фахові й функціональні знання, уміння і навички та особистісні якості, спрямовані на досягнення ефективного результату в професійній діяльності [19]. Професійна компетентність є тим складним утворенням, що поєднує у собі професійні й особистісні якості, таке поєднання дає високий рівень професіоналізму, що забезпечує позитивний вплив на формування майбутніх фахівців.

Відповідно до професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи професійні якості передбачають наявність фахових знань, психолого-педагогічної підготовки, розуміння соціально-політичних явищ і тенденцій розвитку суспільства, теоретичні основи наук, володіння сучасними освітніми технологіями; особистісні – наполегливість, сумлінність, цілеспрямованість, вміння вчитися протягом життя, не зупинятися на досягнутому, педагогічне спілкування, творчий підхід до розв'язання завдань різної складності, харизма тощо.

Професійна компетентність викладача не є сталою характеристикою особистості, вона є неперервним процесом, що постійно видозмінюється відповідно до розвитку наук (фахових, педагогічних, психологічних), і потребує постійного удосконалення.

Викладацьке лідерство. Лідерство, згідно з розповсюдженим уявленням, найчастіше розглядається у контексті менеджменту, а також військової, політичної, правоохоронної діяльності. В Україні

дослідження викладацького лідерства є нечисленними, а включення лідерських дисциплін в освітні програми підготовки майбутніх педагогів майже не спостерігається. У цьому плані унікальним є досвід кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І. Зязюна Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ”), науково-педагогічні працівники якої вже два десятиріччя досліджують проблеми лідерства у контексті освіти та декілька років тому включили її у програми підготовки магістрів та аспірантів спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки” лідерські дисципліни.

Безумовно, значущим у цьому плані є закордонний досвід, адже активні дослідження викладацького лідерства там проходять з 1990-х років. Більш того, наприклад, Мері Паркер Фоллетт, одна з авторів відомих Хоторнських експериментів, ще на початку XX століття відзначала, що концепція лідерства вірна як для бізнесменів, так і для викладачів [26].

Майк Сфіропулос [28] зазначає, що лідерство – важлива роль викладача як людини, яка керує аудиторією студентів.

Веннер Дж. А. і Т. Кемпбелл [29] у своєму огляді теоретичних та емпіричних досліджень викладацького лідерства, які були здійснені в період 2004-2013 рр., роблять узагальнюючий висновок, що викладацьке лідерство визначається не тільки високою якістю педагогічної роботи, а й “виходом за межі аудиторії”, тобто викладач-лідер не тільки розробляє, впроваджує нові методики та технології навчання, а й активно поширює свій досвід через співробітництво з іншими викладачами. Викладач-лідер є провідником змін у своєму навчальному закладі і бере відповідальність за широке впровадження педагогічних інновацій, розробку нових програм та інші напрями роботи, тим самим впливає на діяльність всього навчального закладу [29].

Драпер Р. та ін. також особливо підкреслюють взаємопов’язаність лідер-

ства та новаторства у викладанні. Лідерство важливе для інновацій в освіті через:

- подання прикладу;
- створення професійних команд та спільнот для взаємодії, спрямованої на покращення процесу освіти;
- переконання та вплив [24].

Хофмейер Б., Г. Шейнгольд та ін. визначили такі можливі напрями особистісного лідерства у навчанні й викладанні:

- лідерство навчальних програм;
- інноваційність;
- координація великих курсів;
- лідерство у групах викладачів (у

тому числі у професійних об’єднаннях, асоціаціях тощо);

- наставництво серед викладачів (допомога молодим викладачам, об’єднання для спільного навчання лідерству тощо);

- наставництво студентів (допомога у вирішенні проблем, сприяння максимальній реалізації можливостей) та ін. [25].

Модель, розроблена Р. Чеунг, Т. Рейнхардт, Е. Стон та І. Літгле, передбачає чотири напрями діяльності для викладацького лідерства:

- співробітництво (наставництво, допомога, тренінги для інших викладачів, сприяння співпраці між викладачами та розвиток викладацької спільноти);

- забезпечення ресурсів (розробка, адаптація та розповсюдження навчальних засобів, наукових матеріалів, сучасних технологій, інноваційних педагогічних ідей);

- пропаганда (інформування про сучасні наукові дослідження та можливість інтеграції науки та навчальних планів, участь в академічних дискусіях, удосконалення наукової підготовки студентів);

- моделювання (практичне вдосконалення навчального процесу, аналіз та обговорення досвіду високоякісного навчання, впровадження ефективних методик навчання) [23].

Отже, можна виділити значну кількість професійно-важливих педагогічних утворень. Розглянемо особливості їх сприйняття студентами педагогів, став-

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

лення до яких було позитивним або негативним.

Для визначення особливостей сприйняття студентами педагогів було використано метод анкетного опитування, що дозволило визначити адекватність сприйняття. У дослідженні взяли участь 56 студентів соціально-гуманітарних спеціалізацій (“Германські мови та літератури”, “Прикладна та комп’ютерна лінгвістика”, “Освітні, педагогічні науки”) Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут». Студентам було запропоновано відповісти на два питання анкети.

У першому питанні студентам потрібно було дати оцінку одному з педагогів

із власного досвіду навчання, якого вони вважають найкращим у викладанні, у другому – оцінити викладача, якого вони вважають найгіршим із точки зору їхнього ставлення до його педагогічної професійної діяльності. В обох питаннях за 10-бальною шкалою (10 – максимальна оцінка, 1 – мінімальна) потрібно було оцінити педагогів за такими якостями, як: професійна спрямованість, професійний імідж, готовність до партнерської взаємодії, інформаційна компетентність, викладацьке лідерство та професійна компетентність.

Результати оцінки студентами педагога, ставлення до якості викладання якого було позитивним, показано на рис. 1.

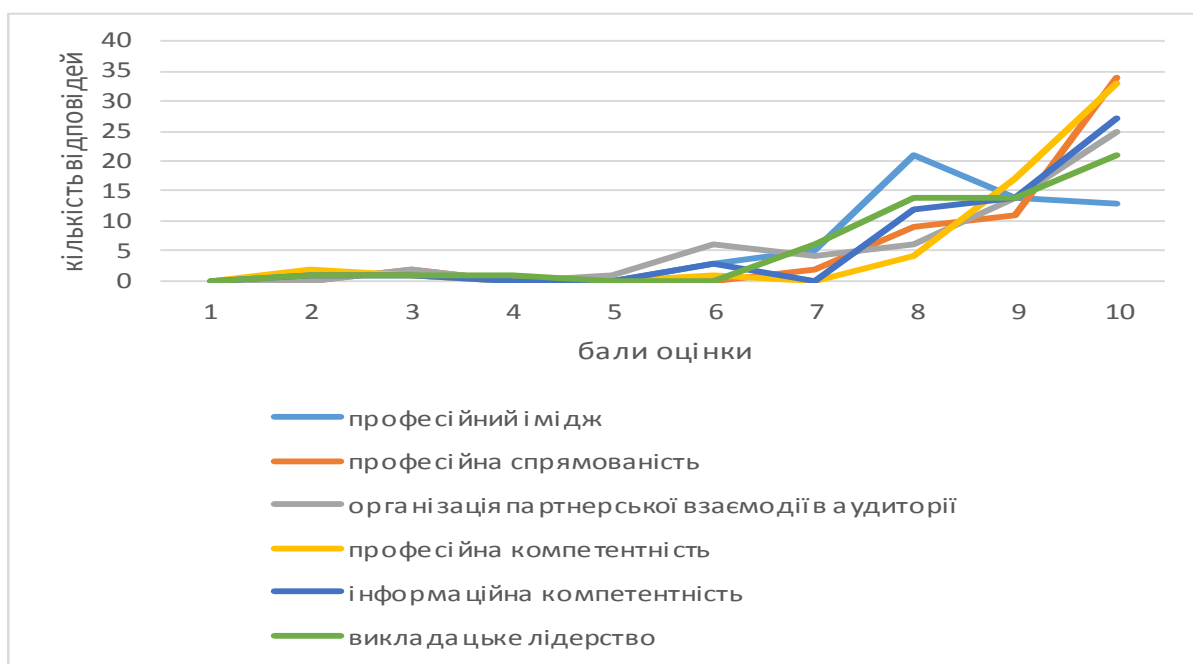

Рис. 1 Сприйняття студентами професійно-важливих утворень педагогів, ставлення до якості викладання яких було позитивним

Як видно з рисунку, найбільша кількість студентів поставила максимальний бал (10) таким утворенням як професійна спрямованість (34 відповіді) та професійна компетентність (33 відповіді). Професійний імідж оцінили у 10 балів найменша кількість студентів (13 відповідей), більшість із опитаних (21 відповідь) ставили цьому утворенню у педагогів 8

балів. Загалом педагогів, якість викладання яких студентам подобалась, вони оцінювали дуже позитивно: менше 6 балів за всіма утвореннями ставили тільки поодинокі студенти. Більшість оцінок були у діапазонах 8-9-10 балів.

Результати оцінки студентами педагога, ставлення до якості викладання якого було негативним, показано на рис. 2.

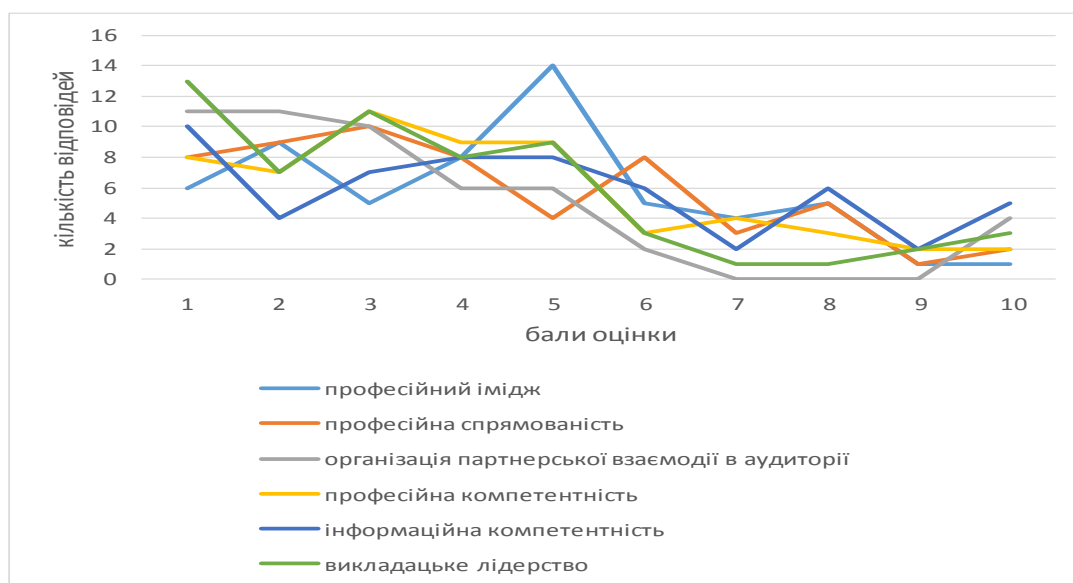

Рис. 2 Сприйняття студентами професійно-важливих утворень педагогів, ставлення до якості викладання яких було негативним

Як видно з рисунку, відповіді студентів стосовно педагогів, якість викладання яких їм не подобається – більш диференційовані. Хоча більшість оцінок знаходиться у діапазоні нижче 5-6 балів, але за всіма утвореннями деяка (хоч і невелика) частка студентів ставила високі бали. І навіть від 1 (за професійним іміджем) до 5 (за інформаційною компетентністю) педагогів за різними утвореннями були оцінені найвищим балом – десяткою.

Найнижчий бал (1) при оцінці педагогів із негативним образом найбільша кількість студентів (13 відповідей) поставила такому утворенню як викладацьке лідерство, найменша (6 відповідей) – професійному іміджу. Більшість із опитаних (14 відповідей) оцінили професійний імідж у 5 балів. Розглянемо середнє арифметичне відповідей студентів.

Таблиця 1

Середнє арифметичне оцінки студентами професійно-важливих якостей педагогів

Педагоги	Професійно-важливі утворення:					
	професійний імідж	професійна спрямованість	організація партнерської взаємодії	професійна компетентність	інформаційна компетентність	викладацьке лідерство
Оцінюються позитивно студентами	8,22	8,89	8,19	9,19	8,70	8,30
Оцінюються негативно студентами	4,39	4,14	3,60	4,09	4,68	3,65

Як видно з таблиці 1, серед професійно-важливих утворень педагогів, ставлення студентів до якості викладання яких було позитивним, найвищу оцінку отримали професійна компетентність (9,19

балів) та професійна спрямованість (8,89 балів). Найнижчу – організація партнерської взаємодії (8,19 балів) та професійний імідж (8,22 бали).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Якщо середнє арифметичне оцінок студентів для педагогів із позитивним образом більше 8 балів, то для педагогів, яких вони сприймають негативно – біля 4. Для останніх – найвищі бали студенти поставили за таким утворенням як інформаційна компетентність (4,68 бали), найнижчі за організацію партнерської взає-

модії (3,60 балів) та викладацьким лідерством (3,65 балів).

Для вибору методів статистичного аналізу отриманих результатів проведемо перевірку того, чи відповідають отримані відповіді студентів нормальному розподілу. З цією метою було застосовано критерій узгодженості Колмогорова-Смірнова (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок одновибіркового критерію Колмогорова-Смірнова для відповідей студентів

		професійний імідж	професійна спрямованість	організація партнерської взаємодії	професійна компетент- ність	інформаційна компетент- ність	викладацьке лідерство
N		112	112	112	112	112	112
Нормальні параметри ^{a,b}	Середнє	6,4107	6,7054	6,1518	6,7054	6,8661	6,1964
	Стд. відхилення	2,68983	3,18679	3,23887	3,19526	3,04470	3,20146
Різниця екстремуму	Модуль	,205	,193	,176	,228	,217	,187
	Додатні	,091	,151	,120	,151	,152	,118
	Від'ємні	-,205	-,193	-,176	-,228	-,217	-,187
Статистика Z Колмогорова-Смірнова		2,168	2,047	1,868	2,412	2,293	1,975
Асимпт. знч. (двостороння)		,000	,000	,002	,000	,000	,001

Як видно з табл. 2, асимптотична значимість менше 0,05, тому можна зробити висновок, що розподіл відповідей студентів стосовно професійно-важливих якостей педагогів ненормальний. Отже,

для статистичних обчислень будемо використовувати непараметричні методи.

Для визначення кореляційного взаємозв'язку між змінними було використано критерій Спірмена. Результати обчислень показано у табл. 3.

Таблиця 3

Кореляція між професійно-важливими утвореннями педагогів

		професійний імідж	професійна спрямова- ність	організація партнерсь- кої взаємо- дії	професійна компетен- тність	інформа- ційна компе- тентність	викла- дацьке лідерство
професійний імідж	Коеф. кореляції	1,000	,801**	,784**	,833**	,676**	,736**
	Знч. (2- сторон)	.	,000	,000	,000	,000	,000
	N	112	112	112	112	112	112
професійна спрямованість	Коеф. кореляції	,801**	1,000	,850**	,867**	,701**	,773**
	Знч. (2- сторон)	,000	.	,000	,000	,000	,000
	N	112	112	112	112	112	112

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Продовження таблиці 3

організація партнерської взаємодії	Коеф. кореляції	,784**	,850**	1,000	,845**	,718**	,816**
	Знч. (2- сторон)	,000	,000	.	,000	,000	,000
	N	112	112	112	112	112	112
професійна компетентність	Коеф. кореляції	,833**	,867**	,845**	1,000	,716**	,827**
	Знч. (2- сторон)	,000	,000	,000	.	,000	,000
	N	112	112	112	112	112	112
інформаційна компетентність	Коеф. кореляції	,676**	,701**	,718**	,716**	1,000	,729**
	Знч. (2- сторон)	,000	,000	,000	,000	.	,000
	N	112	112	112	112	112	112
викладацьке лідерство	Коеф. кореляції	,736**	,773**	,816**	,827**	,729**	1,000
	Знч. (2- сторон)	,000	,000	,000	,000	,000	.
	N	112	112	112	112	112	112

** – кореляція значуща на рівні 0,01

Як видно з табл. 3, між всіма змінними є достатньо сильний кореляційний зв'язок.

Для професійного іміджу найбільш сильний зв'язок спостерігається з професійною компетентністю ($r=0,833$, $p<0,01$) та професійною спрямованістю ($r=0,801$, $p<0,01$). Для професійної спрямованості – із професійною компетентністю ($r=0,867$, $p<0,01$) та організацією партнерської взаємодії ($r=0,850$, $p<0,01$). Для організації партнерської взаємодії – із професійною спрямованістю ($r=0,850$, $p<0,01$) та професійною компетентністю ($r=0,845$, $p<0,01$).

Відповідно до сприйняття студентами найбільш сильний зв'язок для професійної компетентності є із професійною спрямованістю ($r=0,867$, $p<0,01$) та організацією партнерської взаємодії ($r=0,845$, $p<0,01$). Досить близькі за силою також зв'язок між професійною компетентністю та професійним іміджем ($r=0,833$, $p<0,01$), між професійною компетентністю та викладацьким лідерством ($r=0,827$, $p<0,01$).

Для інформаційної компетентності найбільш сильний зв'язок отримано із викладацьким лідерством ($r=0,729$, $p<0,01$), організацією партнерської взаємодії

($r=0,718$, $p<0,01$), професійною компетентністю ($r=0,716$, $p<0,01$).

Для викладацького лідерства найбільш сильний зв'язок за оцінкою студентів спостерігається із професійною компетентністю ($r=0,827$, $p<0,01$) та організацією партнерської взаємодії ($r=0,816$, $p<0,01$).

Загалом професійна компетентність згідно з уявленнями респондентів має більш сильний взаємозв'язок із всіма іншими змінними за всією сукупністю спостережень (для всіх професійно-важливих утворень, крім інформаційної компетентності, коефіцієнт кореляції більше 0,8). Інформаційна компетентність має менш сильний взаємозв'язок із всіма іншими змінними за всією сукупністю спостережень. Інформаційна компетентність – єдина змінна, у якій коефіцієнт кореляції зі всіма іншими професійно-важливими утвореннями менше 0,8.

Для визначення статистично значущої різниці між оцінкою студентами професійно-важливих утворень у педагогів, яких вони вважають найкращими та найгіршими, було використано непараметричний критерій Манна-Уїтні. Обчислення рангів показано у табл. 4.

Таблиця 4

Результати обчислення рангів

	Викладачі	N	Середній ранг	Сумма рангів
професійний імідж	Оцінюються позитивно	56	80,67	4517,50
	Оцінюються негативно	56	32,33	1810,50
	Всього	112		
професійна спрямованість	Оцінюються позитивно	56	82,27	4607,00
	Оцінюються негативно	56	30,73	1721,00
	Всього	112		
організація партнерської взаємодії	Оцінюються позитивно	56	80,97	4534,50
	Оцінюються негативно	56	32,03	1793,50
	Всього	112		
професійна компетентність	Оцінюються позитивно	56	82,42	4615,50
	Оцінюються негативно	56	30,58	1712,50
	Всього	112		
інформаційна компетентність	Оцінюються позитивно	56	78,85	4415,50
	Оцінюються негативно	56	34,15	1912,50
	Всього	112		
викладацьке лідерство	Оцінюються позитивно	56	80,75	4522,00
	Оцінюються негативно	56	32,25	1806,00
	Всього	112		

Як видно з табл. 4, більший середній ранг спостерігається для таких професійно-важливих утворень педагогів із позитивним образом як професійна компетентність та професійна спрямованість, найменший – для інформаційної компетентності. Для якостей педагогів із негативним образом найбільший середній ранг спостерігається якраз за інформаційною компетентністю, а найменший – за про-

фесійною компетентністю та професійною спрямованістю. Але загалом, як ми бачимо, середній ранг професійно-важливих утворень для педагогів, яких студенти оцінюють позитивно, коливається біля 80, а для педагогів, яких студенти оцінюють негативно, біля 30.

Статистичну значущість різниці цих оцінок показано у табл. 5.

Таблиця 5

Статистично значуща різниця оцінок студентами професійно-важливих утворень педагогів

	професійний імідж	професійна спрямованість	організація партнерської взаємодії	професійна компетентність	інформаційна компетентність	викладацьке лідерство
Статистика U Манна-Уїтні	214,500	125,000	197,500	116,500	316,500	210,000
Статистика W Уїлкоксона	1810,500	1721,000	1793,500	1712,500	1912,500	1806,000
Z	-7,962	-8,542	-8,060	-8,592	-7,389	-7,971
Асимпт. знч. (двостороння)	,000	,000	,000	,000	,000	,000

Як видно з таблиці 5, оскільки асимптотична значимість менше 0,05, то

можна зробити висновок, що різниця між оцінкою студентами всіх професійно-

важливих утворень у педагогів, ставлення до якості викладання яких було позитивним, та у педагогів, ставлення до якості викладання яких було негативним, є статистично значущою.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, визначено статистично значущу різницю сприйняття студентами професійно-важливих утворень педагогів, ставлення до якості викладання яких у студентів було позитивним та негативним. Загалом середній ранг професійно-важливих утворень для педагогів, яких студенти оцінюють позитивно, коливається біля 80, а для педагогів, яких студенти оцінюють негативно, біля 30.

Між всіма професійно-важливими утвореннями, які оцінювали студенти у педагогів, є достатньо сильний кореляційний зв'язок (коефіцієнт кореляції коливається між 0,676 та 0,867 та є статистично значущим). Професійна компетентність відповідно до уявлень респондентів має більш сильний взаємозв'язок із всіма іншими змінними за всією сукупністю спостережень (для всіх професійно-важливих утворень, крім інформаційної компетентності, коефіцієнт кореляції більше 0,8). Інформаційна компетентність має менш сильний взаємозв'язок із всіма ін-

шими змінними за всією сукупністю спостережень.

Загалом оцінки студентів професійно-важливих утворень у педагогів, якість викладання яких студентам подобалась, були позитивними: більшість оцінок професійно-важливих утворень були у діапазонах 8-9-10 балів. Відповіді студентів стосовно педагогів, якість викладання яких їм не подобається, були більш диференційовані, при цьому більшість оцінок знаходиться у діапазоні нижче 5-6 балів.

Згідно з отриманими результатами можна припустити, що розвиток сукупності визначених нами професійно-важливих утворень (професійної спрямованості, професійного іміджу, організації партнерської взаємодії, інформаційної компетентності, професійної компетентності та викладацького лідерства) буде мати значення для позитивної оцінки студентами педагога як такого, що відрізняється високою якістю викладання.

Перспективами подальшим досліджень є розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов розвитку відповідних професійно-важливих утворень у майбутніх педагогів.

Список літератури:

1. Закон України Про вищу освіту (документ 1556-VII, зі змінами) / Верховна Рада України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (Дата звернення: лютий 7, 2023)
2. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (проект). – [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_konpers.pdf. (Дата звернення: лютий 7, 2023)
3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). – [електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf. (Дата звернення: лютий 7, 2023)

4. Барна Н. Іміджологія / Н. Барна // Навч. посіб. [для дист. навч.]. – Київ: Університет “Україна”. – 2007. – С. 217

5. Зінченко В. Формування професійної спрямованості студентів економічних спеціальностей на початковому етапі навчання / В. Зінченко // Автореф. дис. канд. пед. наук. Луганськ. – 2008. – С. 20

6. Іванцова Н. Архітектоніка професійної спрямованості особистості / Н. Іванцова // Науковий вісник МНУ імені В. Сухомлинського. Психологічні науки. № 2 (15). – 2015. – С.172 – 177. –

[електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mdu.edu.ua>

7. Ігнатюк О., Романовський О., Резнік С., Серета Н., Костиря І. Галузевий та регіональний контекст підготовки здобувачів вищої освіти другого та третього рівнів спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки” / О. Ігнатюк, О. Романовський, С. Резнік, Н. Серета, І. Костиря // *International scientific innovations in human life. Proceedings of the 14th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. – 2022. – pp. 243 – 249*

8. Ігнатюк О., Мартиненко О., Молчанова А., Федчишин Н. Конструктивна взаємодія у системі “викладач-студент” як фактор підвищення якості підготовки конкурентоздатного фахівця / О. Ігнатюк, О. Мартиненко, А. Молчанова, Н. Федчишин // *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров’я: XXVI Міжнарод. наук.-прак. конф. : 16-17 травня 2018 р.: матеріали. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2018. – У 4-х част. Ч.IV. – С. 136*

9. Кива В., Ягупов В. Критерії та показники діагностування розвиненості інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти / В. Кива, В. Ягупов // *Інформаційні технології і засоби навчання. – 2019. – Том 71. – № 3. – С. 248 – 266*

10. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. Ковальчук // *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2007. – Вип. 22. – С. 65 – 74*

11. Курбанова М., Грень Л. Формування професійного іміджу майбутнього фахівця освітніх, педагогічних наук у закладі освіти / М. Курбанова, Л. Грень // *Психологічний інструментарій потенціалу сучасної молоді: теорія і практика: ел.збірник конференція 30 листопада 2022 р. – Харків. – 2022. – С.57 – 60*

12. Літовка О. Педагогічна спрямованість особистості як базова основа розвитку професійної позиції майбутнього вчителя / О. Літовка // *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Редкол.: Т. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя. – 2014. – Вип. 38. – С. 216 – 219. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.luguniv.edu.ua>*

13. Палеха Ю. Іміджологія / Ю. Палеха // *Навч. посіб. за заг. ред. З. Тимошенко. – Київ. – 2005. – С. 324*

14. Равчина Т. Організація взаємодії студентів з освітнім середовищем / Т. Равчина // *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – Вип. 19. – Ч. 2. – С. 3 – 16*

15. Резнік С., Ігнатюк О., Солодовник Т. Взаємозв’язок лідерського потенціалу майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України з їхньою навчальною мотивацією та лідерським стилем викладання / С. Резнік, О. Ігнатюк, Т. Солодовник // *Теорія і практика управління соціальними системами. – 2022. – №4. – С.84 – 95 (фахове видання України). – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tipus.khpi.edu.ua> / DOI:10.20998/2078-7782.2022.4.0*

16. Рибчук О. Розвиток фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ у системі післядипломної освіти: результати експериментального дослідження / О. Рибчук // *Військова освіта. – 2018. – № 2. – С. 192 – 203*

17. Романовський О., Ігнатюк О. Вимоги ринку праці та ключові тенденції формування “якісного” майбутнього фахівця другого та третього рівнів підготовки спеціальності 011 “освітні, педагогічні науки” / О. Романовський, О. Ігнатюк // *Теорія і практика управління соціальними системами. – 2022. – №1. – С.3 – 16. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tipus.khpi.edu.ua/>*

18. Романовський О., Ігнатюк О., Середа Н. Особливості формування основ педагогічної майстерності здобувачів освітньо-наукового рівня “доктор філософії” на засадах міждисциплінарного підходу і концепції Педагогіки Добра академіка І. Зязюна / О. Романовський, О. Ігнатюк, Н. Середа // *Теорія і практика управління соціальними системами*. – 2018. – №4. – С.3 – 15. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tipus.khpi.edu.ua/>
19. Саюк В. Професійна компетентність як основа розвитку сучасного викладача в системі післядипломної педагогічної освіти / В. Саюк // *Нова педагогічна думка*. – 2012. – №3 (71). – С. 57 – 61
20. Семко Л., Лапінський В. Інформаційні компетентності та шляхи їх формування / Л. Семко, В. Лапінський // 36. Соціально-психологічні технології розвитку особистості. – Херсон. – 2020. – С. 324 – 327. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua>
21. Сподін Л. Педагогічні умови формування професійної спрямованості студентів вищих аграрних закладів освіти / Л. Сподін // *Дис. канд. пед. наук*. – Київ. – 2001. – С. 180
22. Яремчук С. Формування професійно-психологічної спрямованості особистості майбутнього вчителя / С. Яремчук // *Дис. канд. психол. наук*. – Київ. – 1999. – С. 216
23. Cheung, R., Reinhardt, T., Stone, E., Little, J. W. (2018), “Defining teacher leadership”, *Phi Delta Kappan*, 100(3), pp. 38 – 44
24. Draper, P., Cleaver, E., Cooper, H., Heath, T., Hilton, A., Kember, M. (2015), “The experiences of innovators in learning and teaching”, London: Leadership Foundation for Higher Education, available at: <https://www.advance-he.ac.uk/>
25. Hofmeyer, A., Sheingold, B., Kloppe, H., Warland, J. (2015), “Leadership in learning and teaching in higher education: perspectives of academics in non-formal leadership roles”, *Contemporary Issues in Education Research*, 8 (3), pp. 181 – 192
26. Livingston, R. (2010), “An investigation of transformational leadership in a virtual learning environment”, (Ph.D.), available at з ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI 3433408)
27. Romanovskiy, O., Reznik, S., Chebakova, Yu. (2019), “Peculiarities of perception of teaching style and motivation of students' learning”, *The New Educational Review*, 58(4), pp. 72 – 84
28. Sfiropoulos, M. (2017), “College professors as classroom leaders: strategic thinking capacity, leader influence actions, i classroom performance”, (Ph.D.) available at ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI 10681306), available at: <https://sci-conf.com.ua/xiv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-4-6-08-2022-manchester-velikobritaniya-arhiv/>.
29. Wenner, J. A., Campbell, T. (2017), “The theoretical and empirical basis of teacher leadership: a review of the literature”, *Review of Educational Research*, 87(1), pp. 134 – 171

References:

1. “The Law of Ukraine On Higher Education (document 1556-VII, as amended)”, Verkhovna Rada of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (Date of application: February 7, 2023)
2. “The concept of education development of Ukraine for the period 2015-2025 (draft)”, available at: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf . (Date of application: February 7, 2023)
3. “Strategy for Sustainable Development of Ukraine until 2030 (draft)”, available at: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf. (Date of application: February 7, 2023)
4. Barna, N. (2007), “Imageology”, Study guide, Kyiv: University “Ukraine”, p. 217

5. Zinchenko, V. (2008), "Formation of professional orientation of students of economic specialties at the initial stage of study", PhD thesis. Luhansk, p. 20
6. Ivantsova, N. (2015), "Architectonics of professional orientation of personality", Scientific Bulletin of V. Sukhomlynsky Moscow National University, Psychological sciences, pp.172 – 177, available at: <http://mdu.edu.ua>
7. Ihnatiuk, O., Romanovs'kyj, O., Reznik, S., Sereda, N., Kostyria, I. (2022), "Sectoral and regional context of training of applicants for higher education of the second and third levels of specialty 011 "Educational, Pedagogical sciences"", International scientific innovations in human life. Proceedings of the 14th International scientific and practical conference, Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom, pp. 243 – 249
8. Ihnatiuk, O., Martynenko, O., Molchanova, A., Fedchyshyn, N. (2018), "Constructive interaction in the system "teacher-student" as a factor in improving the quality of training of a competitive specialist", Information technology: science, technology, technology, education, health: XXVI International Scientific and Practical Conference: May 16-17, 2018: materials, Kharkiv: NTU "KhPI", In 4 parts., part IV, p. 136
9. Kyva, V., Yahupov, V. (2019), "Criteria and indicators for diagnosing the development of information and communication competence of teachers of the military education system", Information technologies and learning tools, t.71, no.3, pp. 248 – 266
10. Koval'chuk, L. (2007), "Formation of the image of the future teacher in the process of studying pedagogical disciplines at a classical university", Bulletin of Lviv University. Pedagogical Series, is. 22, pp. 65 – 74
11. Kurbanova, M., Hren', L. (2022), "Formation of the professional image of a future specialist in educational, pedagogical sciences in an educational institution", Psychological tools of the potential of modern youth: theory and practice: electronic collection of the conference on November 30, Kharkiv, pp. 57 – 60
12. Litovka, O. (2014), "Pedagogical orientation of the personality as a basic basis for the development of the professional position of the future teacher", Pedagogy of formation of a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific articles, Edited by T. Sushchenko (chief editor) and others, Zaporizhzhia, is. 38, pp. 216 – 219, available at: <http://dspace.luguniv.edu.ua>
13. Palekha, Yu. (2005), "Imagology", Textbook under the editorship of Z. Tymoshenko, Kyiv, p. 324
14. Ravchyna, T. (2005), "Organization of students' interaction with the educational environment", Bulletin of Lviv University. Series: Pedagogy, is. 19, ch. 2, pp. 3 – 16
15. Reznik, S., Ihnatiuk, O., Solodovnyk, T. (2022), "Interrelation of the leadership potential of future specialists in law enforcement of the penitentiary system of Ukraine with their learning motivation and leadership style of teaching", Theory and practice of social systems management, no. 4, pp.84 – 95 (professional edition of Ukraine), available at: <http://tipus.khpi.edu.ua> / DOI:10.20998/2078-7782.2022.4.0
16. Rybchuk, O. (2018), "Development of professional competence of teachers of special disciplines of higher educational institutions in the system of postgraduate education: results of experimental research", Military education, no. 2, pp. 192 – 203
17. Romanovs'kyj, O., Ihnatiuk, O. (2022), "Labor market requirements and key trends in the formation of a "high-quality" future specialist of the second and third levels of training in the specialty 011 "Educational, Pedagogical sciences"", Theory and practice of social systems management, no. 1, pp. 3 – 16, available at: <http://tipus.khpi.edu.ua/>
18. Romanovs'kyj, O., Ihnatiuk, O., Sereda, N. (2018), "Features of the

formation of the foundations of pedagogical skills of applicants for the educational and scientific level of “Doctor of Philosophy” on the basis of an interdisciplinary approach and the concept of Pedagogy of Goodness of Academician I. Zyazyun”, Theory and practice of social systems management, no. 4, pp. 3 – 15, available at: <http://tipus.khpi.edu.ua/>

19. Saiuk, V. (2012), “Professional competence as a basis for the development of a modern teacher in the system of postgraduate pedagogical education”, New pedagogical thought, no. 3 (71), pp. 57 – 61

20. Semko, L., Lapins'kyj, V. (2020), “Information competencies and ways of their formation”, Collection of social and psychological technologies of personality development, Kherson, pp. 324 – 327, available at: <https://lib.iitta.gov.ua>

21. Spodin, L. (2001), “Pedagogical conditions for the formation of professional orientation of students of higher agricultural educational institutions”, Dissertation of candidate of pedagogical sciences, Kyiv, p. 180

22. Yaremchuk, S. (1999), “Formation of professional and psychological orientation of the future teacher's personality”, Dissertation of candidate of psychology, Kyiv, p. 216

23. Cheung, R., Reinhardt, T., Stone, E., Little, J. W. (2018), “Defining teacher leadership”, Phi Delta Kappan, 100(3), pp. 38 – 44

24. Draper, P., Cleaver, E., Cooper, H., Heath, T., Hilton, A., Kember, M.

(2015), “The experiences of innovators in learning and teaching”, London: Leadership Foundation for Higher Education, available at: <https://www.advance-he.ac.uk/>

25. Hofmeyer, A., Sheingold, B., Klopfer, H., Warland, J. (2015), “Leadership in learning and teaching in higher education: perspectives of academics in non-formal leadership roles”, Contemporary Issues in Education Research, 8 (3), pp. 181 – 192

26. Livingston, R. (2010), “An investigation of transformational leadership in a virtual learning environment”, (Ph.D.), available at 3 ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI 3433408)

27. Romanovskiy, O., Reznik, S., Chebakova, Yu. (2019), “Peculiarities of perception of teaching style and motivation of students' learning”, The New Educational Review, 58(4), pp. 72 – 84

28. Sfiropoulos, M. (2017), “College professors as classroom leaders: strategic thinking capacity, leader influence actions, i classroom performance”, (Ph.D.) available at ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI 10681306), available at: <https://sci-conf.com.ua/xiv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-4-6-08-2022-manchester-velikobritaniya-arhiv/>.

29. Wenner, J. A., Campbell, T. (2017), “The theoretical and empirical basis of teacher leadership: a review of the literature”, Review of Educational Research, 87(1), pp. 134 – 171

Стаття надійшла до редколегії 21.03.2023